

Na každú chorobu jestvuje liek – aj na slabých žiakov

Lubomír Pajtinka

Nazvali ho „majster pedagogiky“. Chlap, ktorý zviazal svoj osud s dedinou na Horehroní Závadkou nad Hronom. **Mgr. František Baloha** je pedagóg skutočne každým „cólom“. Z učiteľa, ktorý začal učiť v roku 1972 sa vypracoval na riaditeľa školy. Bol a je stále poriadne nepokojná povaha. Stále rozmýšľa, čo by sa dalo zlepšiť, urobiť lepšie, múdrejšie. Nemá rád polovičatosť. Hovorí, že na každý problém sa dá nájsť riešenie. Len treba veľa premýšľať a tvrdo pracovať. Prednedávnom vydal s kolegyňou Mgr. Annou Gorduličovou vlastným nákladom knihu: Škola, ktorej sme dali srdce“, o ktorej sme v minulosti písali aj na stránkach Učiteľských novín. Mal odvahu a priniesol s kolegami do školskej praxe nové prvky inšpirované wadorfskou pedagogikou, ktorej sa mnohí boja, ako čert kríža.

- *Kam siahajú vaše pedagogické začiatky, čo vás zlákalo na cestu učiteľstva?*

Tak, ako všetky deti, mal som ľahké rozhodovanie, keď som končil deviaty ročník na ZDŠke v Pohorelej. Rozhodol som sa spolu s rodičmi, že pokračujem v štúdiu na strednej škole. Čo ďalej? Nebol som vyhranený typ, okrem letca ma nič nelákalo a veril som, že počas troch rokov na strednej škole zmúdriem. Nestalo sa tak, spolužiaci sa stali lekármi, inžiniermi, no ja som sa rozhodol pre štúdium učiteľstva. Život som prežil medzi mládežou a tak som ani nezbadal, ako som sa ocitol v jeho záverečnej fáze. Tak, ako ministri doteraz hľadajú cieľ nášho školstva, ani ja som ešte múdrosť nenašiel.

- *Akých ste mali učiteľov vy?*

Často spomínam na učiteľov zo základnej školy. Nie preto, že som učiteľ ale preto, že od každého som dostal veľmi veľa. Na I. stupni p. učiteľky Perichtová a Chlebušová boli nám, dedin-ským deťom druhej matere. Z pamäti sa nedá vymazať ich pohladenie, pritúlenie k sebe. Práve malé deti toto potrebujú, ale naše školstvo sa odosobnilo, nerado to vidí. Alebo iba ja som sa s takýmito prejavmi človečenstva nestretol? Učiteľia na II. stupni školy boli prísni, no spravodliví. Ako žiaci sme mali z nich obavy, ale nebránilo nám to vykonávať rôzne nezbednosti pred vyučovaním.

Stalo sa, že sme v zime, pred hodinou ruštiny, do pece hodili gumu. Ten smrad sa nedal vydržať. Učiteľovi to však nevadilo, dal nám pootvárať okná a veselo sa učilo. Mrzli sme, ale bolo to to, o čo sme si koledovali. Aké scény by robili učitelia v dnešnej škole? Škoda sa zamýšľať. Často spomínam aj na učiteľa, ktorého vzor nie je hodný nasledovania. V deviatke nám povedal, aby sme si na hodine robili čo chceme, len nech sme potichu. Keby prišiel riaditeľ, tak máme povedať, že sa učíme. Prečo to dovolil neviem, možno mal nejakú dôležitú prácu, no možno si myslieť aj niečo iné. V danom momente nám to vyhovovalo, no v dospelosti som to posudzoval inakšie. Zamýšľam sa, či aj teraz sa takýto učitelia v škole ešte vyskytnú. Neviem, no nevylučujem to. Verím, že v drvivej väčšine sú takí, ako boli učiteľ matematiky Pavol Kukula a učiteľ telesnej výchovy Jozef Schiller. To, čo som vyštudoval, je hlavne vďaka nim. Spomínam si, že keď bol p. uč. Kukula raz u nás večer na návšteve, dal mi vypočítať pred rodičmi príklad. Keď som ho zvládol, napísal mi do žiackej

knižky jednotku. Pred polročným hodnotením sa nás v triede pýtal, akú známku si zaslúžime na vysvedčení. Ja som sa ohodnotil na jednotku. Okamžite ma zavolať k tabuli a zadal príklad o funkciách. Nevedel som, tak prišlo to, čo som nečakal. Dobré vytáhanie za huncútky a dvojka. Červená tvár, nie tak od bolesti, no tá urážka majestátu, veď som patril k výtečníkom v škole. Učiteľ, telocvikár Schiller, bol jeden z tých, akých základná škola už ťažko bude mať. Zaniatený pre telesnú výchovu a ruštinu. Vychoval veľké množstvo športovcov, objavoval skrytý talent v nás. Počet pretekov, ktoré pre nás zorganizoval, popoludňajšie tréningy a čas ktorý nám venoval K športovaniu nás doviedol tak, že sme si sami v zime urobili klzisko, na jar vykopali doskočisko na skok do diaľky,. Aj trojskok bol veľmi dôležitou súťažnou disciplínou. Výkony sme si zapisovali a sledovali svoje zlepšenia. Skok o žrdi sme skákali na „rudášoch“. Boli to žrde, asi trojmetrové, na ktorých sa prenášalo seno. Rekord bol okolo 250 cm. Úctyhodný výkon na ško-lákov. Učiteľ nás viedol k všestrannosti. Viacerí z jeho žiakov sa stali učiteľmi telesnej výchovy. (Škoda už hovoriť o nových tretrách, ktoré som dostal pred pretekmi a ja som ich skúšal tak, že som v nich behal po dedine a takmer som ich zodral čo mi bolo aj patrične vytknuté.)

S veľkou úctou a vďakou spomínam aj na profesora Jozefa Furiela, pokojného učiteľa matematiky na strednej škole v Brezne, a nemôžem si nespomenúť aj „môjho metodika matematiky“ docenta Ondreja Gábora z PF v Banskej Bystrici. Musím len konštatovať, že akí učitelia, takí žiaci.

- *Prečo ste si vybrali špecializáciu s matematikou?*

Každý mladý si myslí, že je najmocnejší, no život ho z takejto namyslenosti vylieči. Niekoho skôr, inému to trvá dlhšie. Ja som si v mladosti myslel, že v živote sa uplatnia len múdri a mocní ľudia. Mal som vzácne dobrých učiteľov, tak som sa orientoval na telesnú výchovu a matematiku. Veď tá je základom, abecedou všetkých prírodných vied. Ukazuje nám, že sú veci, ktoré si v živote ľudia nevedia vysvetliť ale môžu existovať. V matematike je stále mnoho tajomného a práve ono láka mnohých, v tajomnom si môžu uhasiť svoju túžbu po dobrodružstve.

- Zdá sa, že vašou slabosťou sú „defavorizované“ deti. Sami ste s manželkou vychovali sluchovo postihnutého syny. Na vašej škole dostali šancu práve tí najslabší a najviac zaostávajúci žiaci, hlavne rómske deti. Naozaj máte slabosť pre tých, ktorí to majú v živote ťažšie?

Áno, mladší syn je nepočujúci, je vyučený stolár. To, že nevie, aké nerastné bohatstvo je v tej či onej krajine, mu nechýba. Je majster, ktorý práci z drevom rozumie a robí ju kvalitne. A je fanatik do áut. Hráva šach a s nim aj pochodil Európu. Svoj školský život strávil v Levoči. Nemám dobrú mienku o internátnej výchove a pobyte malých detí mimo domova, svojich rodičov. Čo zlé sa dá na internátoch získať, to sa aj získa a neskôr to deti sprevádza v dospelosti. Nie nadarmo sa hovorí, že čo sa v mladosti naučíš, v starobe ako by si našiel. Preto je dôležité, aby každé dieťa v škole zažilo radosť z toho, že niečo dobré dokázalo, niečo sa naučilo. Verím, že je potrebné dieťa naučiť predpísané učivo, ale dôležitejšie je, naučiť ho učiť sa. A my sme sa nevenovali len slabším žiakom či žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia. Vyučovanie bolo vedené tak, aby každý žiak šiel vlastným tempom, aby šiel na hranicu svojich možností. Umožnili sme každému žiakovi aby si z vyučovania odniesol svoje maximum. V našej dedinskej škole bolo veľmi veľa talentovaných detí. Po vyštudovaní opustili obec a uplatnili sa v mestách na rôznych pozíciách. Mnohí pracujú v zahraničí. Pre

obec je to tragédia, pretože ju opúšťa intelektuálna elita (špička). Aj mnohí rodičia z obce hľadajú pre svoje deti „lepšie základné školy“ a tie sú podľa nich v meste.

Jeden príbeh z mnohých: rodičia si mysleli, že talentované dievčatko dostáva pre svoj rozvoj na našej škole málo. Do tretieho ročníka nastúpilo do mestskej školy. V zime, pri návrate zo školy, vystúpilo z autobusu a na druhej strane cesty uvidelo svojho otca. Prebehlo cez cestu, no k otcovi nedobehla. Zrazilo ju auto. Kóma, pobyt v nemocnici, dlhodobé liečenie a nakoniec návrat do našej školy. Aj ako vozíčkarka bola dobrá, no talent sa stratil. Koho viniť? Príbeh chlapca, ktorý skončil obchodnú akadémiu, je iný. Narodil sa s detskou mozgovou obrnou – kvadruspastická forma. Bol prijatý do prvého ročníka našej školy. Osobnú asistentku mu robila matka. Sledovali sme jeho pokroky, možno sme boli skôr zdržanliví. To, čo dokázal mládenec, bolo neočakávané. Skončil deviatu triedu, obchodnú akadémiu. Učiteľku na I. stupni prekvapil aj tým, že sám, bez cudzej pomoci, prišiel za jej chrbát, keď písala na tabuľu. O takýchto deťoch panuje vo všeobecnosti názor, že sú nevzdelateľné a patria do ústavnej starostlivosti. Som šťastný, keď sa vďaka nesmiernej odolnosti a sebazapreniu uplatnia v bežnom živote. Kto má právo zobrať takýmto deťom šancu na lepší život? To je dôvod, prečo naša škola im podala pomocnú ruku.

Ostáva nám pracovať len s tým materiálom, ktorý máme. Že je viac Rómov? Pokiaľ chcú niečo v živote dokázať, dokážu to. Ale bolo dosť takých, ktorí nové zošity roztrhali a robili z nich lietadielka, chodili na vyučovanie len vtedy, keď sa im chcelo. Aj toto tvorí obraz krutej reality súčasného klasického školstva a to nie iba na Slovensku. S radosťou sledujem čoraz viac silnejúce hlasy po zmenách v klasickom školstve (Ken Robinson, Gever Tulley, John Taylor Gatto, ...).

- Kde a ako došlo k vášmu pedagogickému prerodu? Za vecou je vraj projekt Zmena, ktorý na Horehroní a v Banskej Bystrici a okolí spustili v polovici deväťdesiatych rokov minulého storočia pedagógovia z Holandska? Ako to teda bolo?

Áno, v októbri 1994 som sa prvýkrát priamo stretol s inou pedagogikou a inými učiteľmi na kurze, ktorý zorganizovala ZŠ Mazorníkovo Brezno. V diskusii im bola položená otázka, ako rozvíjajú morálnovôľové vlastnosti žiakov. Holanďania nechápali zmysel otázky. Pýtajúci sa im priblížil otázku príkladom behu na 1500 m. Tam musí dieťa prekonať samo seba a tak rozvíja svoje morálnovôľové vlastnosti. Ako to, že takí dobrí učitelia nerozvíjajú v tomto smere deti? Aj toto bol jeden z dôvodov, prečo sme v skupine riaditeľov škôl, chceli v kurzoch pokračovať. Nasledovalo pozvanie do škôl v Holandsku, ďalšie kurzy na Slovensku. Keďže nebolo mysliteľné aby medzi nami neboli aj zástupcovia úradov, k riaditeľom pribudli inšpektori, zástupcovia univerzít aj Školskej správy. Až tu sa zrodila skupina Zmena.

- *Naozaj potrebuje naša pedagogika podnety zo zahraničných školských systémov?*

Komenský bol len jeden. Aj on však veľkú časť svojho života prežil v cudzine a v nej je aj pochovaný. Rovnaký osud majú aj talenty ktoré odchádzajú za hranice štátu z rôznych dôvodov a tu chýbajú. Chýba nám ich tvorivosť, múdre myšlienky. V tejto krajine je ešte stále veľa rozhl'a-dených, čestných ľudí – pedagógov, psychológov. No aj keď vypracujú koncepciu rozvoja výchovy a vzdelávania, vždy sa nájdu sily, ktoré ju zmietnu zo stola, respektíve na jej uvedenie do života nebola politická vôľa. V zahraničí je hlas reformátorov školstva zrejme silnejší alebo politici sú prinútení počúvať ho, lepšie mu rozumieť a riadiť sa nim.. Ich názory je čoraz lepšie počuť aj u nás, čo treba len privítať. Myslím, že hlas z dola,

hlas učiteľa tejto krajiny, je veľmi slabý. Asi sme zvyknutí len plniť príkazy a nariadenia vrchnosti. Preto sú potrebné podnety zo zahraničia.

- Zavádzanie prvkov waldorfskej pedagogiky našlo odozvu najmä u vás a pani učiteľky Gorduličovej. Ako spomínajú niektorí kolegovia zo Zmeny, vraj to bola ťažká vojna s nepriazňou. Čo prekážalo „klasikom“ na vašich snaženiach? *Užili ste si naozaj ťažké chvíle?*

Užili, no teraz si na to nerád spomínam. Najťažšie boli chvíle pred zápisom prvákov do školy. Rodičia váhali, či môžu veriť „novotám“. Argumentovali tým, že ich deti už poznajú písmena, či vedia čítať. Čo teda budú robiť „v sprostej triede“? Najhoršie na tom bolo, že takéto zaručené správy, ako „waldorf“ je iba pre sprosté deti, šíрили po obci a okolitých školách ľudia, čo o tejto metodike iba niečo počuli. Ilúzie som stratil na rodičovskom združení v materskej škôlke. Tam sme chceli s pani učiteľkou Gorduličovou osloviť rodičov pre tento spôsob vyučovania a vysvetliť im pozitíva „waldorfu“. Dve učiteľky z kolektívu učiteľov školy, prišli ako matky, a robili negatívnu reklamu. Čo môžete v takejto chvíli urobiť?

- *Čo by ste dnes povedali kolegom, či kolegyniam, ktoré boli proti zavádzaniu noviniek?*

Že neodhadli dobre situáciu.

- *Zlomovou osobou pre váš pedagogický rast bol Holanďan Jan Net. Kto to je a čo vo vás zanechal?*

Áno, šesť rokov viedol nás, hlavne pani učiteľku Gorduličovú a keď usúdil, že sme na tom dobre, šiel do inej krajiny. Ako učiteľ waldorfskej školy propaguje tento vzdelávací systém – ale len tam, kde ho chcú počuť a majú záujem. Po nás už pôsobil v Moldavsku (Kišinev), Bulharsku (Sófia). Možno povedať, že má otvorenú myseľ a je nenapraviteľný optimista. Napriek tomu si nemyslí, že všade prijmú túto pedagogiku. Mňa prinútil k uvažovaniu o zmysle toho čo robím a pre koho to robím. Ak niekde nie je prechodná myšlienka, netreba mrhať svoj čas a energiu na zmenu ľudí, treba sa obrátiť na iných, iným smerom. Málokedy sa stane, že zmena bude privítaná celým kolektívom.

- *Kto vás ešte vo vašom novom smerovaní ovplyvnil výrazným spôsobom?*

Bol to náš vedúci v skupine Harry Meulenkamp. Povedal a ukázal ako pracovať pri vedení žiaka v škole. Keď si spomeniem, že som túto tému podceňoval, musím sa pousmiať, pretože obsahuje množstvo aktivít, o ktorých som nemal ani tušenie – na pedagogickej fakulte nám o nich nehovorili. A mám pocit, že ani dnešní absolventi učiteľstva o nich veľa nebudú vedieť, no možno sa mýlim. Pri návšteve na jeho pracovisku nám vo svojej pracovni ukázal záznamy o problémových žiakoch, s ktorými pracoval. V skupine sme potom vytvárali HDLZ (Harryho diagnostický list Zmena). Holanďania nás upozorňovali na rozdiel medzi slovami potrebné a dôležité. Stále ide o nepochopenie tvorcov podobných materiálov, že nie všetko čo je dôležité je aj potrebné. Takto sa učiteľ v minulosti stretával s Diagnostickým listom žiaka, ktorý mal aj 50 strán a na nich mnoho zbytočnosti. Zabudlo sa na to, že skutočný problém dieťaťa, sa v množstve údajov stráca. My sme na škole používali náš HDLZ. Pokúšal som sa zaviesť do našej praxe to, čo nám Harry ukázal. Vyskytol sa však problém. Počet žiakov, ktorých učitelia označili za problémových, neustále narastal. A boli to banálne problémy, ktoré sa ani ako problém nedali označiť. Ale na to, koho označiť za problémového žiaka musia učitelia prísť sami. A majú to byť skutočné problémy dieťaťa, ktoré sa musia odborne,

v spolupráci s psychológmi riešiť. To, že žiak na hodine vykrikuje, nemá úlohu, posielajú papieriky spolužiakom, musí učiteľ riešiť sám. Ešte ma výrazne ovplyvnila profesorka Broňa Kasáčová.

- Waldorfská pedagogika je na Slovensku v nejednom kolektíve strašiacom. Ako by ste vysvetlili pochybovačom o pozitívnom význame WP jej pozitívny význam? Čo znamená pre vás?

Je toho viac. Najväčší jej prínos vidím v tom, že umožňuje každému žiakovi v maximálnej miere využiť svoje schopnosti pre svoj sebarozvoj. A potom organizácia vyučovania, hlavne činnosť od príchodu žiakov do triedy do 10.00 hodiny. To sú prvé dve vyučovacie hodiny ktoré sme nazývali blok. Ten trval 90 – 100 minút. Počas neho mali žiaci iba matematiku resp. slovenský jazyk. A počas dvoch vyučovacích hodín sa dá urobiť so žiakmi viac ako počas dvoch klasických jednogodinoviek. Veľkú úlohu hrá aj motivácia žiakov na vyučovanie. Vieme, že žiak pri prechode z domáceho prostredia nedokáže ako dospelý, zahodiť svoje starosti za hlavu. Teda vieme to, ale aj rešpektujeme? Vo waldorfe blok začínal práve takouto časťou – hrou na flaute, spevom, či inými činnosťami. Takto boli žiaci pripravení venovať sa ďalším vzdelávacím akti-vitám. Na začiatku vyučovania bola aj činnosť nekoordináciu časti tela a spoluprácu v kolektíve. Vyslovujem sa za zrušenie jednogodinoviek napríklad hudobnej výchovy, telesnej výchovy na prvom stupni. Tieto činnosti boli každý deň v týždni na začiatku vyučovania. Obratnosť, hody a chytanie predmetov, spev, hra na flaute, ďaleko presahujú požadované. A navyše, deti to robia kratšiu dobu, nie je potrebné umelo hľadať náplň hodiny a keďže je táto činnosť každý deň, stáva sa pre deti návykom. Ale o výhodách tejto pedagogiky sa dá hovoriť veľmi dlho.

- Počul som, že má niektoré zaujímavosti – okrem iného pracuje s vysokou mierou trepezlivosti. O žiadnom žiakovi učiteľ nevyhlási – to je „hlupáčik“, ale definuje si ho ako žiaka, ktorý má pred sebou ešte dlhú cestu rozvoja. Je to skutočne tak?

Áno. Každé dieťa potrebuje na zvládnutie problémov svoj čas. Ten je individuálny. Komenský tvrdil, že žiaden záhradkár nenúti stromy násilím rásť, ani im nepredpisuje aký druh ovocia majú niesť, ale tiež ich nenecháva rásť tak, ako samé chcú. Úloha učiteľa teda spočíva v sprevádzaní a usmerňovaní dieťaťa pri jeho učení sa. Dieťa dozrieva postupne. Pre učiteľa je dôležité poznať, kedy dieťa nevláda, vtedy treba hľadať spôsoby na pomoc a kedy z lenivosti nechce. Tu by som použil aj istú formu nátlaku. Učiteľovi pomáha, keď sa dobre vyzná v temperamentoch (typológia psychologická), no v každom prípade musí byť trepezlivý.

- Jedným zo základných prvkov waldorfu je nastavenie žiakov aj učiteľov na sebarozvoj. Žiaľ, u nás mnohí žiaci, ale ani učitelia nemajú pocit, že by sa mali ešte rozvíjať. Čo s tým robiť?

Žiakom veľmi pomáha, keď do učenia sa môžu zapájať čo najviac zmyslov. Vtedy im učenie sa ide hravo. Sebarozvoj dieťaťa začína už v prvej triede, hoci sa ono rozvíja od narodenia.. Ak tam učiteľ položí dobrý základ, dieťa na ňom bude stavať celý život. Myslíte, že prváčik je schopný sedieť celú vyučovaciu hodinu v lavici a učiť sa? Naše skúsenosti hovoria o tom, že deti nepotrebujú prestávku v činnosti, ktorá je zaujímavá a vydržia v činnosti počas celého bloku. Teda až do veľkej prestávky. Ale urobiť činnosť zaujímavou môže iba učiteľ. A že je to náročné? Učiteľ, v ktorého práci prevláda rutina, neuspěje. Musí pracovať na svojom sebarozvoji. A je veľmi náročné uniknúť pred vlastnou pohodlnosťou.

- *Jan Net sa bol po rokoch pozrieť na vaše výsledky práce. Čo vám povedal?*

Jan sa vracia tam, kde ho majú radi. A k nám chodí dosť často. Vždy ho zaujíma ako napredujú naši bývalí žiaci a ako sa darí nám. Má radosť z každého úspechu mladého človeka na formovaní ktorého sa podieľal aj on. Našu situáciu nekomentuje. Človek nie je nenahraditeľný.

- V čase vašich inovatívnych inovácií sa robili nové učebnice, robili sa nové pomôcky, nástroje. Bolo veľmi odvážne, ale prinieslo to úspechy vo vzdelávaní žiakov. Ako to prijímal kolektív, zriaďovateľ?

Učebnice – myslím, že sa preceňuje ich význam. Treba dobre zvážiť aké učivo a v akom rozsahu majú obsahovať. Zabúda sa na skutočnosť, že nikdy nenaučíme každého a nenaučíme ho všetko. Je zbytočné zachádzať do detailov, učiť deti riešiť úlohy v ktorých môžu byť chytáky. Tých máme v slovenčine aj matematike dosť. My sme používali klasické učebnice v najmenšej možnej miere. Väčším problémom bolo rozvrhnutie učiva v 1. až 4. ročníku, veď sme sa chceli klasickým triedam na konci štvrtého ročníka vyrovnáť. Dosiahli sme to. Svojpomocne, bez akýchkoľvek financií, sme si pripravili poličky do prvej triedy, kocky rôznej veľkosti na matematiku, vrecúška naplnené ryžou alebo obilím na koordináciu pohybu. Na prvé flauty sme dostali peniaze z grantu. Keďže ich nebol dostatok, niektorým deťom zakúpili flauty rodičia. A na vyučovanie nám stačilo to, čo sme mali. V triede sme mali veľký koberec, kde sa deti mohli uvoľniť. S malou dušičkou sme čakali na odozvu zo strany inšpektorov. A oni boli u nás často. Nestalo sa, aby mali nejaké pripomienky. Možno povedať, že človek – návštevník, sa pri žiakoch a činnosti v triede nenudil. Nemáme spočítané návštevy v triede, ale bolo ich toľko, že žiaci boli prekvapení, keď k nim nik neprišiel. Na dve návštevy si budem vždy spomínať – na I. stupni nás poctila svojou prítomnosťou pani ministerka školstva Slavkovská. Spomenul som waldorfskú triedu na škole, ona triedu bez disciplíny a vedomostí. To bol dôvod na prekvapenie žiakov a učiteľky. Prekvapenie sa nekonalo iba u žiakov. Aj keď do triedy prišlo mnoho ľudí, deti boli pokojné, zaspievali, zahrali na flaute, pani ministerka si popozerala zošity a so želaním úspechov odchádzala z triedy. Pripomenul som, že to čo sa deti naučia a aj disciplína v triede závisí od učiteľa. Druhá návšteva bola organizovaná odborom školstva v Brezne pre riaditeľov škôl okresu v triede už na II. stupni. Musím povedať, že riaditeľov bolo v triede viac ako žiakov. Tak, ako každý blok, aj tento sme začali spievaním, hrou na flaute. Jeden riaditeľ pri rozbere povedal, že mal pocit, že je na hodine hudobnej výchovy. A to bol na matematike.

- Na škole v Závadke n/Hr. ste mali a máte veľa rómskych detí, ktoré majú zvyčajne problémy s matematikou. Vo vašej metodike sa pred hodinou matematiky hralo na flaute. Prečo?

Takže deti sa stretli s matematikou iba dva týždne v mesiaci, druhé dva týždne bola slovenčina. Ak sa pýtate, či počas dvoch týždňov, keď sa deti s jedným z predmetov „nestretli“, učivo nezabudli, odpoveď je jednoduchá. Ak aj zabudli, ide o produktívne zabúdanie a stačil iba deň, aby sa vrátili na predchádzajúcu úroveň. Hra na flaute patrila na začiatok bloku a jedna z jej úloh, okrem rozvoja sluchu, zlepšenia dýchania a koordinácie pohybu prstov, je aj odpútanie dieťaťa od jeho problémov – či už v rodine, s kamarátmi, atď – a navodenie pracovnej atmosféry v triede. Ak aj deti boli nejakým spôsobom rozptýlené, po tejto časti hodiny sme mohli efektívne pracovať s učivom. Po rôznych rutinných činnostiach prichádzala každodenná 10-minútovka samostatnej práce. Tu dieťa dostalo list s úlohami na vyriešenie nácvichných úloh z preberanej témy. Každé vypracovalo toľko úloh, koľko bolo

schopné. Po uplynutí času som práce pozbieral. Nezáležalo na tom, koľko úloh žiak vyriešil, záležalo na tom, aby vedel čo robí a prečo to robí. Nácvičný list bol určený na niekoľko dní a ani najlepší žiak ho nestihol zvládnuť naraz. Ak dieťa niečo nevedelo, prihlásilo sa a dostala sa mu pomoc – buď som k nemu prišiel ja a objasnili sme si cestu ako úlohu vyriešiť, alebo prišiel k nemu určený žiak. V triede boli na takúto činnosť určení traja žiaci, tzv. vedúci skupín. Že bol v tejto časti vyučovania šum, či ruch v triede, je prirodzené. V triede sa pracovalo. Takýto ruch som vítal. Ukazoval mi záujem žiakov o preberanú tému. Ak dieťa skončilo prácu na jednom nácvičnom liste, dostalo iný. Takto bola rozvíjaná potreba detí učiť sa a pritom využiť vlastné danosti. Preto nebolo možné v triede hovoriť o rómskych deťoch ako o slabých. Učivo zvládali všetci.

- *Ako prijali vaše nové metódy rodičia vašich žiakov?*

Ešte v prvom, druhom ročníku sa stretávali z rodičmi, ktorí im kladli otázku, prečo si dali dieťa do „sprostej“ triedy. Bolo to pre nich ťažké. Keď sme v štvrtej triede mali rodičovské združenie (bol na ňom prítomný aj Jan Net), jednoznačne sa vyjadrili, že neľutujú, že ich deti boli v takejto triede a boli takto vedené. Keď som ich vyzval, aby to povedali aj iným, dostal som odpoveď v zmysle: „my sme nevedeli do čoho dávame svoje deti, tak nech to skúsia aj druhí“. Viac som nevyzýval na podobné aktivity. Mali kus pravdy.

- *Matematiku ste robili cez pohyb. Geometriu robili deti nohami, veľa sa tancovalo. Tá istá otázka – prečo?*

Nielen matematika sa robila cez pohyb. Ten dominoval hlavne na I. stupni a to počas celého vyučovania. Takto sa využívala energia detí, ktorú by si vybrali ináč. V 1.ročníku deti písali tlačené písmena najskôr jednou, potom druhou rukou do vzduchu, v sede jednou nohou, aj oboma, písali ich rukou na chrbát spolužiaka, počítali pomocou pohybu. Čím viac zmyslov do učenia zapojíme, tým ľahšie a trvalejšie si ho deti osvoja. Pomocou krokov deti vytvárali geometrické útvary a pocho-pili čo to je obvod. Na II. stupni stačí iba pokračovať v tom, na čo sa deti pripravili, ako sa učia. Musím upozorniť, že pohyb je vo vyššom ročníku vždy menej. A ako a pri ktorom učive sa pohyb využije, v tom je majstrovstvo učiteľa. Nie všade sa dá a je potrebné ho využiť.

- *Dnes má vaša škola v Závadke n/Hr. aj z problémových (ako nazvať?) rodín – vysokoškolákov. Je to naozaj výsledok zázraku s menom waldorf? Na ktorých svojich absolventov si dodnes spomínate? Aké najväčšie pedagogické zázraky sa vám podarili?*

Nepovedal by som, že je to zázrak. Áno, v tejto triede bolo mnoho žiakov, ktorí by neskončili klasickú deviatu triedu základnej školy. Tvrdím, a nie iba ja, že im veľmi pomohol iný spôsob práce v triede, iná štruktúra bloku. Jan Net viackrát pripomínal, že waldorf nie je spôsob vyučovania slabších žiakov, je určený všetkým žiakom. A aj im všetkým prospieva. V porovnaní s klasickým vyučovaním, tu všetci žiaci získajú viac, hlavne v umeleckých činnostiach. Študentov aj absolventov vysokých škôl z tejto triedy je dosť. Podstatné je, že aj ostatní sa vedia uplatniť v živote. Spomeniem len niektorých : Lucka Bukovská – titul bakalár, Svetlanka Štievková – zastáva významnú funkciu v bankovom sektore, Janko Hruška – študuje v Nórsku s ďalšími ambíciami, atď. Viacerí pracujú v Čechách, vo Francúzsku, ... Áno, s niektorými z triedy sa počítalo, že budú absolventi niektorej vysokej školy, no až z toľkými nie. Dôležitú úlohu pritom zohrala skutočnosť, že deťom sa od prvej triedy

umožnilo učiť sa vlastným tempom a že dostali dobrý základ. Na dobrom základe má stavať nielen školstvo, ale aj šport. To je príčina našich neúspechov.

- *Pokračuje sa na škole v Závadke n/Hr. na vašej pedagogickej ceste?*

Nie.

- *Na koho si z projektu Zmena najčastejšie spomínate, ste s niekým v kontakte?*

Spomínam si dosť často práve na Harryho a jeho spolupracovníčku – Chaju Deen. Darmo, dokázali nás usmerniť, a pre mňa najdôležitejšie – neliečili „prejavy choroby“ žiakov, hľadali a odstraňovali príčiny zlyhania žiakov. Žeby naši odborníci o tomto postupe nevedeli, alebo ľahšie je poruchu utlmovať? Pomerne veľa detí, aj na našej škole, bolo tlmených liekmi. Kontakt s ostatnými bol prerušený, potešila ma ich prítomnosť, na uvedení do života našej knihy, v Brezne.

- *Kde v súčasnosti pôsobí vaša kľúčová spoluhráčka Anna Gorduličová?*

Po odchode zo Závadky nad Hronom si našla miesto učiteľky na ZŠ v Šumiaci, po roku dlhého cestovania zmenila pôsobisko a vyučovala na Špeciálnej základnej škole v mieste bydliska – v Polomke.

- *Prednedávnom ste spolu s ňou dali na papier vašu cestu za novátorstvom v knihe Škola, ktorej sme dali srdce. S akým ohlasom sa stretla?*

Nezaznamenali sme ohlas. Milšie by nám bolo, keby sme dostali nejakú spätnú väzbu, no nič sa nedeje. Pripisujeme to tomu, že učiteľská verejnosť možno musí najskôr riešiť svoje existenčné problémy a nejaká kniha nie je pre nich dôležitá.

- *Ako vnímate vývoj v našom školstve v posledných rokoch?*

Speje to k niečomu lepšiemu? Hľadá sa cieľ nášho školstva? A kto vlastne ho hľadá? Nevieť odpovedať na otázky, ktoré si sám dlhú dobu kladiem. Situácia nielen u nás, ale aj vo svete volá po radikálnej zmene školského systému. V mesačníku pre rodičov a učiteľov Rodina a škola č.5 je výzva na diskusiu o budúcnosti školstva. Mám pocit, že redakcia už má desiatky ohlasov, návrhov, kritických pripomienok. Tak by to malo byť. Ak to nie je, svedčí to o pasivite ľudí a teda o nekvalite buď školského systému alebo organizácii štátnej sféry. Mám pocit, že premena krajiny z kultúrnej na nekultúrnu, netrvá dlho. Stačí zanedbať oblasť poľnohospodárstva a stanoviť, že nosným priemyslom v tejto krajine bude pornopriemysel, herne na každom kroku, ... Absencia pozitívnych vzorov z radov vedcov, lekárov, poddávanie sa záujmom developerov, veľkokapitálu, vtĺkanie do hláv občanov, že za prácou sa musíme pravidelne sťahovať a práca je trestom, premena takmer všetkých médií na bulvár – to svedčí o tom, že niekto chce túto krajinu, jej obyvateľov vrhnúť do priepasti. Do priepasti zabudnutia. Svedčí o tom aj sťahovanie sa vedcov, športovcov do krajín prvého sveta. Istý politológ pred rokmi vyhlásil, že ruský národ debilnie – vplyv vystáhovalectva a alkoholizmu. Nemožno to isté povedať o Slovensku? Majú politické strany záujem na pozdvihnutí Slovenska, alebo majú správy o nezvratnom vývoji vo svete a už sa nedá nič urobiť, takže sa snažia iba priživiť na situácii? V takom prípade sa pýtam: je potrebné ešte školstvo reformovať a zlepšovať?

- *Aký by mal byť podľa vás dobrý učiteľ?*

Netreba k tomu veľa, stačí spravodlivosť, vcítenie sa do žiaka, poznanie jeho ambícií. Ak dieťa na niečo nemá, prečo má trpieť? Má si uvedomiť, že dieťa treba pre vzdelávanie zapáliť, no nesmie nútiť slona liezť na strom. Učiteľ je dobrý vtedy, ak o sebe vie, že aj on je nedokonalý.

- *Kde vidíte najväčšie rezervy na úrovni samotných škôl?*

Každá škola žije svojimi problémami. Niekde je to kvalifikovanosť učiteľov, inde stav školských budov, niekde sociálne prostredie. Príčinou všetkých sú financie. Staré, nevyhovujúce priestory mnohých škôl (ministerstvo školstva ešte priznáva existenciu suchých záchodov), zastaralé vybavenie, prestarnuté učiteľské kolektívy. Mladí absolventi učiteľstva sa uplatňujú v dobre platených zamestnaniach, pretože platy učiteľov sú nedostatočné a len málo sa líšia od minimálnej mzdy a do škôl nenastupujú. Keď sme sa v škole pýtali Jana Neta na jeho plat učiteľa v Holandsku, odpovedal, že načo nám to bude a keď nám to povie, stratíme aj my chuť pracovať. Stále mi znejú v ušiach slová bývalého štátneho tajomníka, ktoré nám pri otázke na financovanie škôl povedal : ... riaditeľ školy musí byť kúzelník ...

- Ak by ste mali tú možnosť, čo by ste poradili ministrovi školstva na zlepšenie stavu výchovy a vzdelávania u nás? Ako to vidíte z vášho bydliska v Závadke nad Hronom?

Aby tlačil na politickej scéne na politikov, nech sa konečne vyjadria či je škola služba, alebo vzdelanie je tovar, za ktorý budeme platiť. V každom prípade mal by zobrať ekonómov na školenie z počtov, pretože rušenie malotriednych škôl pre nedostatok peňazí, je gól vo vlastnej bránke. Ale, ak je zámerom vyostriť vzťah medzi občanmi a vrchnosťou, potom tento zámer je na to vhodný. Pred rokmi som bol na konferencii o rómskych žiakoch v Košiciach. Padali návrhy na dĺžku školskej dochádzky. Jeden návrh bol – do 16 rokov žiaka, pri prepadaní bude žiak na základnej škole. Autor myšlienky už nedomyslel, ako vynútiť dochádzku, čo s školáčkami-matkami,... Rovnako viac problémov ako osuhu prinesie aj návrh na likvidáciu málotriedok.

- Hovoríte o sebe, že ste vychovaný na Winnetouovi, hrdinstvách Troch mušketierov, na hodnotách a príbehoch, kde dobro víťazilo nad zlom, kde víťazila spravodlivosť. Čo dnes chýba vo výchove dnešných detí?

Už som spomenul, najviac deťom chýba pozitívny príklad. Absentuje v televízii, médiá sa skomercializovali, správajú sa trhovo a vyhovávajú sa na to, že čitateľ, divák uverejnené nechutnosti a pikantnosti chce. Dokonca aj tlač pre deti ide týmto smerom. Internet sa stáva miestom pre anonymné vulgarizmy jedincov. Ako učiteľ telesnej výchovy som zanevrel na šport. Štadióny sa stali miestom beztriestného vyčíňania jednotlivcov – hovoria im fanúšikovia. Chodil som na štadión preto, aby som videl športovcov pri rytierskych súbojoch. Čo mi teraz ponúkajú najpopulárnejšie športy futbal a hokej? Iba množstvo faulov, tie vraj patria k hre, zákernosti ktoré so športom nemajú nič spoločné, bitky na klzisku a povzbudzovanie bitkárov divákmi. Majitelia klubov tvrdia, že chcú do hľadísk prilákať divákov, hráči po zlom zápase hovoria, že pred málo divákmi ich nebaví hrať. Ale aký divák dnes príde do hľadiska? Rodina s deťmi určite nie, prichádzajú tam len vandali, výrastkovia, ktorí v anonymite sa vybúria, zničia čo môžu. Zátky polície sa hradia zo štátnej kasy. Myslíte, že moji hrdinovia by sa správali takýmto spôsobom a konali nečestne? Veď zo slovníka sa v dnešnej dobe vytratili slová ako hrdosť, česť, poctivosť, slušnosť. Bolo by toho

viac, čo chýba vo výchove, no mladým sa nemožno čudovať, veď ani ministri, či pracovníci v ich ministerských kanceláriach mi nedokázali doteraz odpovedať na otázku aký je význam slov: demokracia, pravda, sloboda, morálka, civilizovaná krajina.

- *Ako vnímate súčasné dianie v školstve, ako vnímate situáciu medzi učiteľmi?*

Stav – ako pred výbuchom. Myslím, že vrchnosť robí čo môže, aby napätie stlmila. Ako sa jej to podarí, ukážu najbližšie dni. No ako sa jej podarí ďalej pracovať s nespokojnosťou učiteľov vo vzťahu k rodičom a žiakom, ktorí fyzicky napádajú učiteľov aj na pôde škôl, možno je známe iba úzkemu okruhu ľudí. Problémy majú učitelia aj s drogovaním žiakov na školách. Oveľa viac stojí odstraňovanie následkov ako eliminácia príčin drogovania. Budú si musieť učitelia pomôcť sami?

- *Čomu sa venujete v súčasnosti? Aké máte ďalšie plány do budúcnosti?*

Nemám veľké plány do budúcnosti. Teším sa z každého dňa, do ktorého sa prebudím. Občas za mnou prídu žiaci, ktorým robí problém matematika a potrebujú pomoc. Keď počúvam ich vyjadrenia, obrazne povedané, bolí ma hlava. Veď žiačka strednej školy sa bojí na moju otázku dať odpoveď. Prečo? Ak v triede odpovie zle, nedostane druhú šancu. K čomu sú títo žiaci vedení? K neomylnosti? Podobných príkladov je viac, všetky hovoria o zlej pozícii učiteľa. Kým budem môcť, budem pomáhať tým, ktorí to potrebujú. Oveľa jednoduchšia je práca z drevom a tej sa v poslednom čase venujem.

—